
אור הטבע ואור התורה

תחמתם של אבות האומה בבנין כנסת ישראל

משה ואליהו • הסגולה והבחירה • נדב ואביהוא • פינחס זה
אליהו • אדרת אליהו • אזור עור במותניו • האבות ואליהו

משה ואליהו

הפסוקים החותמים את ספרי הנבואה מעמידים לפנינו שתי דמויות מופת, משה ואליהו: "זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחרב על כל ישראל חקים ומשפטים, הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" (מלאכי ג, כג-כד).

במדרש מפורט הדמיון שבין משה ואליהו. "ואתה מוצא שמשה ואליהו שווין זה לזה לכל דבר. משה נביא ואליהו נביא, משה נקרא איש האלקים ואליהו נקרא איש האלקים, משה עלה למעלה, ואליהו עלה למעלה, שנאמר: 'ויהי בהעלות ה' את אליהו וכו', משה קנאי - 'מי לה' אלי', ואליהו קנאי - 'ויאמר אליהו לכל העם גשו נא אלי, וכו'" (פסיקתא רבתא, פסקא ד).

וכן דרשו חז"ל את בקשתו של משה "שלח נא ביד תשלח" (שמות ד, יג):
"ביד אותו האיש שאתה עתיד לשלוח וכו', שנאמר 'הנה אנכי שולח לכם

את אליה הנביא" (פרקי דרבי אליעזר, פרק לט). וזהו שאמר הכתוב 'ובנביא העלה ה' את ישראל ממצרים ובנביא נשמר' (הושע יב, יד): "ובנביא העלה" - זה משה, 'ובנביא נשמר' - זה אליהו זכור לטוב" (פסיקתא רבתי, פרק ד). ובגירסה שונה, "שלח נא ביד תשלח, שתשלח ביד אליהו וכו'. אל הקב"ה, אתה - תרייג מצוות לך תנתן" (תורה שלמה, שמות ד אות סב בהערות).

הרב קוק זצ"ל רואה את היחס שבין משה ואליהו כיחס שבין אור התורה לאור הטבע: "משה מאיר את אור התורה, ואליהו את אור הטבע הישראלית הנקיה" (הראי"ה קוק, אורות, עמ' מד).

והנה במקום אחר כתב הרב שהצד הטבעי של ישראל שייך לאבות: "האבות משפיעים הם את הצד הטבעי שבכנסת ישראל, ומשה רבינו את הצד הלימודי" (שם, עמ' קג). הרי לנו שהצד הטבעי של כנסי" שייך לא רק לאליהו אלא גם לאבות. ויש לברר את היחס שבין התורה והטבע, ואת תפקידם של האבות ואליהו בהארת הטבע.

הסגולה והבחירה

בתשובה לתמיהתו של הרידב"ז זצ"ל על הנהגתו של הרב קוק זצ"ל, לקרב את הכול, גם פושעי ישראל, ערך הרב תשובה מפורטת, ובה הוא מסביר את יסודות הקדושה הישראלית.

ידע הדרת גאוננו, ששני דברים עקריים ישנם שהם יחד בונים קדושת ישראל וההתקשרות האלהית עמהם. הא' הוא סגולה, כלומר טבע הקדושה שבנשמת ישראל מירושת אבות, כאמור: "לא בצדקתך וגו'", "רק באבותיך חשק ד' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם", "והייתם לי סגולה מכל העמים"; והסגולה הוא כח קדוש פנימי מונח בטבע הנפש ברצון ד' כמו טבע כל דבר מהמציאות, שאי אפשר לו להשתנות כלל, "כי הוא אמר ויהי", "ויעמידם לעד לעולם". והב' הוא ענין בחירה, זה תלוי במעשה הטוב ובתלמוד תורה. החלק של הסגולה הוא הרבה, באין ערוך כלל, יותר גדול וקדוש מהחלק התלוי בבחירה, אלא שברית כרותה היא, שהסגולה הפנימית לא תתגלה בזמן הזה כי אם לפי אותה

המדה שהבחירה מסייעה את גילויה, ע"כ הכול תלוי לפי רוב המעשה וקדושת האמונה ותלמוד תורה. והשי"ת, הנוהג בחסדו בכל דור, מסדר הוא את סדרי הנשמות הצריכות להופיע בעולם: לפעמים כח הבחירה מתגבר וכח הסגולה עומד במצב ההעלם ואינו ניכר, ולפעמים כח הסגולה מתגבר וכח הבחירה עומד במצב הנעלם. וכל עיקרה של ברית אבות, שאיננו פוסק אפילו כשתמה זכות אבות, הוא בא מצד כח הסגולה, ובעקבא דמשיחא מתגבר ביותר כח הסגולה, שהוא תוכן "זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה", כלומר לא מצד הבחירה, שהיא באה מצד המעשים הטובים שבבנים ומצד התשובה, אלא למען שמו, המתגלה ע"י זכירת חסדי אבות (אגרות הראי"ה ב, אגרת תקנה, עמ' קפ"ו-קפ"ז).

והדברים מתבארים עפ"י הגמרא במסכת נידה, וז"ל: "דרש ר' שמלאי למה הולד דומה במעי אמו, לפנקס שמקופל ומונח וכו' ומלמדים אותו כל התורה כולה וכו' וכיון שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטר על פיו ומשכחו כל התורה כולה וכו'" (נידה ל, ע"ב). התמיהה ברורה - אם לימדוהו את התורה כולה, מדוע משכיחים אותה ממנו? ואם העניין הוא להשכיחו תורתו, כדי שלא ידע, משום מה לימדוהו בתחילה? אלא ודאי, שלימדוהו תורה כדי שנשמתו תהיה ספוגה מכל התורה, ואחר שהוא הפנים את יסודותיה, משכיחים אותה הימנו, כדי שייגע אליה בכוחות עצמו, ובבחירה חופשית שלו; וכך כתב הרמח"ל:

ליתן כח בנשמתו קודם שתיכנס לגוף, שתהיה כלולה מכל התורה, לתקן כל מדרגות הקדושה כראוי. אבל בצאתה לאויר העולם, בא מלאך ומשכחו. וכשאדם מתגבר על יצרו, אז חוזר וממשיך הכח של התורה שקיבל בראשונה קודם שנולד (רמח"ל, הקדמה לקל"ח פתחי חכמה).

אילולא שלימדוהו, לעולם לא היה משיג מדרגה זו של תורה, אולם עתה שלימדוהו והשכיחו ממנו התורה, הרי היא טבועה בנפשו בכוח, ועליו להוציאה אל הפועל. וזו הסגולה הקיימת בכל אדם מישראל, ועל כן חובה על כל אדם מישראל לבטא במעשה ובפועל את התוכן הנשמתי הגנוז בו.

ומטעם זה נתנו לישראל תורה ומצוות, שהם הכלים המבטאים ומוציאים אל הפועל סגולה זו.

ובלשונו של הרב זצ"ל:

כל המעשים כולם, כל המצות, כל המנהגים, אינם כי אם כלים רבים המכילים בקרבם כל אחד ואחד ניצוצי אורה אחדים מהאורה העליונה והגדולה הזאת, שלפי חסנם של הכלים, לפי טהרתם ודיוקם המכוון, כדמות הדיוק הבלשני לעומת הרעיונות הפנימיים שמתבטאים על ידו - כך האורה מתגדלת (הראי"ה קוק, עקבי הצאן, עמ' קכד).

וכאן קיים פער גדול בין כוח הסגולה וכוח הבחירה. העשייה הגופנית איננה נובעת באופן טבעי וישיר מן הסגולה, שכן התורה ניתנה לישראל בכפייה, "מכאן מודעא רבה לאורייתא", שהרי כפה עליהם הר כגיגית (שבת פח ע"א). רק אצל האבות לא היה צורך בכפייה, אלא מתוך פנימיותם התגלתה התורה בפועל: "ובתורה יהגה" - אמר ר' שמעון, אב לא למדו ורב לא היה לו, מהיכן למד את התורה? אלא זימן לו הקב"ה שתי כליותיו כמו שני רבנים, והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה" (בראשית רבה פרשה סא, א).

פער זה שבין הסגולה והעשייה, שתי פנים לו: יש שהוא נובע מגדלות דעת, ויש מקטנותה. לעתים שהסגולה שואפת לגדולות, להתרומם לגבהים ולהתנתק מן המציאות הגופנית המגבלת.

כשהנשמה הומה לאור היותר בהיר, אינה מסתפקת באותו האור הנמצא מהצדק גם במעשים היותר טובים, לא באותו האור הנמצא מהאמת, אפילו בלמודים היותר ברורים, ולא בהיפוי - אפילו בחזיונות היותר מפוארים, אז מתנוול העולם בעיניה. היא כ"כ מתרחבת בקרבה, עד שהעולם כולו, עם כל גשמיותו ורוחניותו גם יחד, עם כל גילוייו החמריים והרוחניים, נדמה לה לבי עקתא, ואוירו נעשה לה מחנק. הם מבקשים מה שהוא למעלה מכחם, מה שהוא לעומתם אין. ולהפך אין ליש אין יכולת גם ברצון לרצות. על כן יחלש לפעמים כח הרצון וכל עוז החיים

באנשים אשר דרישת אלוקים היא מגמתם הפנימית (אורות, עמ' קיט).

ויש שהאדם משקיע עצמו בקטנות, הוא מנסה להימלט מהתביעות הנשמטיות, ומטביע עצמו בתאוות גופניות ומתנתק מן הסגולה ומן האור הפנימי: "אם יוכל לשקוע באיזה רפש עבה של גסות הרוח ועביות ההרגשה, יצלה לו למעט את אור חייו לאיזה משך זמן, עד שבקרבו ידמה שכבר מצא מנוח" (שם, שם).

המגמה היא, שהמעבר מהסגולה הפנימית אל התוכן המעשי החיצוני, ייעשה שלא בכפייה, אלא יהווה מהלך ישיר וטבעי, ובהתאמה גמורה; שהגילוי החיצוני יבטא בצורה נאמנה את התוכן הפנימי, ולא יתנגד לו.

האבות החדירו בעם ישראל את הצד הסגולי, כל מעשי האבות הם "הדרך ארץ" שקדמה לתורה, השנים שקדמו למתן תורה, הם גילוי הצד הסגולי שבישראל, המופיע באופן טבעי במעשים של האבות - ורק לאחר שיסודות האומה היו ספוגים במעשי אבות, ניתנה התורה לישראל.

נדב ואביהוא

ככמה מקומות בתורה מצינו תופעה זו של שאיפות מוגזמות לעלייה רוחנית שאיננה תואמת את המציאות הגופנית-המעשית. על הנזיר נאמר בתורה: "וכי ימות עליו מת בפתע פתאום וטמא ראש נזרו וכו' וביום השמיני יביא שתי תורים וכו' ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעולה וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" (במדבר ו, ט-יא). רש"י ביאר את החטא על פי דברי הגמרא: "ר"א אומר, שציער עצמו מן היין". והדבר דורש הסבר, שהרי כל נזיר מצער עצמו מן היין, אולם רק נזיר שנטמא במת מביא על כך קרבן. מדוע א"כ ייחדה התורה קרבן "על שציער עצמו מן היין" דווקא לנזיר שנטמא בטומאת מת ולא לכל נזיר?

והסביר הנצי"ב בפירושו לתורה:

אחר שכתוב במת שבא בפתע פתאום, שאין שום אשמה על הנזיר, מבואר שהחטא הוא שפירש עצמו מן היין. ואם לא

אירע לו זו הסיבה, לא היה נקרא חוטא על הנפש, שהרי כדאי הוא להזיר עצמו מן התענוג הגשמי כדי להשיג תענוג רוחני של דביקות בה'. אבל אחר שאירע לו באונס זו הסיבה, אות הוא שאינו ראוי לכך, וא"כ בחינם ציער עצמו מן היין, ובקש דבר הגבוה מערכו. וכיו"ב בארנו פ' קרח הפסוק "את מחתות החטאים האלו ב נ פ ש ו ת ם" (העמק דבר שם, ו, יא).

ובפרשת קרח ביאר הנצי"ב את יסוד חטאם של מאתים וחמישים איש מקטירי הקטורת, וז"ל:

יש להבין, שמאתים וחמישים איש היו גדולי ישראל בכל פרט, גם ביראת השם, והיה מניעת הכהונה, שהוא גורם דבקות ואהבת ה', כאש בוער בקרבם, לא לשם שררה וכבוד המדומה כי אם להתקדש וכו', ומסרו עצמם למסירת נפש ולמות על אהבת ה', כי עזה כמות אהבה וכו'. ומשמעות הכתוב הוא כעין פי' הכתוב בנזיר שנטמא, 'וכפר עליו מאשר חטא על הנפש'. ובארנו שמה שנצטער מיין והוא כדי להשיג מעלת רוה"ק ולהיות קדוש לה', וזה אינו לפי ערכו. והבחינה ע"ז - שהרי נטמא. ואמר הכתוב שמי שמצער את נפשו להשיג מעשה שאינו בר יכולת להשיגה, מיקרי חוטא על הנפש. והנ"מ המה בקשו להשיג מעלת אהבת ה' ע"י עבודה, אע"ג שידעו שלא ינקו, ובדאי יקוים דבר משה. וזה מיקרי 'החטאים האלה ב נ פ ש ו ת ם', שבקשו לאבד את נפשותם, רק להשיג מעלת האהבה וחסידות, באופן שאינו בפי הרצון ממנו ית"ש (שם שם, טז, א).

לדעת הנצי"ב חטאם של מאתיים וחמישים איש מקטירי הקטורת וחטאו של הנזיר שווים. שניהם רצו להגיע להשגה שהיא גבוהה ממדרגתם. הוא מבסס זאת על הגדרת הכתובים את החטא. בשניהם נאמר ש"חטאו על הנפש".

וזהו שהזהיר משה בשעת חנוכת המשכן: "זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'" (ויקרא ט, ו). ודרשו חז"ל בתורת כהנים: "אמר להם משה לישראל, אותה יצה"ר העבירו מלבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעבודה אחת לשרת לפני המקום וכו'" (ספרא, שמיני, א). וביאר שם הנצי"ב:

"והענין דכבר היה בימי משה כתות בישראל שהיו להוטים אחר אהבת ה', אבל לא ע"י גבולים שהגבילה תורה, וכאשר יבואר באורך בפ' קרח, שזה היה עיקר החטא של ר"נ אנשים שהיו צדיקים גמורים וחטאו בנפשותם במה שמסרו עצמם למיתה ע"י תשוקה קדושה זו להשיג אהבת ה' ע"י הקטורת, אע"ג שלא יהיה לרצון כפי דרך התורה וכו'. ובשביל זה אמר משה לישראל, כי לא כן הדבר, אלא אותו יצה"ר העבירו מלבכם, שגם זה התשוקה, אע"ג שהיא להשיג אהבת ה' בקדושה, מ"מ אם הוא לא בדרך שעלה על רצונו ית', אינו אלא דרך יצה"ר להטעות ולהתעות דעת גדולי ישראל בזו התשוקה וכו'" (הנצי"ב, העמק דבר, ויקרא ט, ו).

ואף נדב ואביהוא חטאו בחטא זה: "בקרבכם לפני ה' וימותו" (ויקרא טז, א): "שנכנסו בדרך א' של אהבת ה' ולא יכלו להתאפק על התשוקה להשיג דעת וכבוד אלקים, וברוב תשוקה נכנסו להקטיר בהיכל. וקטורת הוא דבר המביא לידי התקרבות יתרה לשמים, וע"כ נבחר הקטורת להר"נ איש במחלוקת קרח, אשר גם המה נתעצמו בזו התשוקה יותר מהמדה" (הנצי"ב, הרחב דבר, ויקרא י, א).

וכן כתב האור החיים: "שהגם שהיו מרגישים במיתתם, לא נמנעו מקרוב לדבקות נעימות עריבות ידידות חביבות חשיקות מתיקות עד כלות נפשם מהם" (אור החיים, ויקרא טז, א). וכן מצינו בסוף פרשת משפטים: "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו" (שמות כד, יא), וכתב רש"י שם: "מכלל שהיו ראויים להשתלח בהם יד". ש"משה שהה בהר ארבעים יום לחם לא אכל ומים לא שתה', כדי שיעמוד חי לפני ה', נקי ומשולל מכל עניני הגשמיות, ומטעם זה לא אכל מ' יום כדי להרחיקו מכל עניני הגוף. אבל אלו הזקנים נדב ואביהוא ושבעים הזקנים וכו' לא היו כמשה בנבואתו שלא אכל ולא שתה כשחזה פני אלקים, אלא המה חזו את האלקים ויאכלו וישתו וכו'", ש"מ שבני אהרן חטאו בזה שהסתכלו בשכינה מתוך לב גס של אכילה ושתייה וכו'" (כלי יקר, שמות כד, יא).

התבוננות בשכינה, תוך כדי זיקה אל החומר, כשעדין זקוקים לאכילה ושתייה, מורה על עלייה והתרוממות שלא במקומה ושלא בהתאמה למציאות הנוכחית של האדם. "רבותינו אמרו, בשביל שזנו עיניהם מן

השכינה. אמרו, לא כך עשה משה שהלך לרקיע והביט בשכינה ולא צריך לא אכילה ולא שתיה, אף אנו כיון שאנו מביטים בשכינה, אין אנו צריכים לא אכילה ולא שתיה. ואעפ"כ 'ויחזו את האלקים', וצרכו לאכילה ושתייה, שנא' 'ויאכלו וישתו'. מאותה שעה בקש הקב"ה לפשוט יד בהן, אמר הקב"ה, אני אמתין עד שיעשה המשכן... ואני עושה בהן מדת הדין (תנחומא ישן, אחרי, אות יג).

ולא רצה הקב"ה לערב אֶבְלָבּ בשמחה. אמר, "הריני ממתין שם עד שהוקם אהל מועד. באותו פרק מתו נדב ואביהוא, וזקנים מתו בתבערה" (מדרש הגדול).

ובתנחומא ישן: "ותצא אש מאת ה' ותאכל בקצה המחנה" - בקצינים שבמחנה, ומנין שאותם הזקנים שעלו להר נשרפו, שנאמר 'ותבער אש בעדתם', ואין עדה אלא סנהדרין, שנאמר 'והיה אם מעיני העדה'" (תנחומא ישן בהעלותך, כז).

ומפליא הדבר, שכולם נענשו בעונש אחד:

הקצינים במחנה - 'ותבער במ אש ה' ותאכל בקצה המחנה" (במדבר יא, א).

נדב ואביהוא - "ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה'" (ויקרא י, ב).

עדת קרח - "ואש יצאה מאת ה' ותאכל את החמשים ומאתיים איש מקריבי הקטורת" (במדבר טז, לה). ומבואר במסכת סנהדרין שהוא שריפת נשמה וגוף קיים (סנהדרין נב, ע"א). זו צורת ההסתלקות של אלו אשר גופם אינו יכול להכיל את נשמתם, מתוך שאיפה אדירה של הנשמה להשתחרר ממאסר הגוף, להתרומם ולהתעלות.

פינחס זה אליהו

נדב ואביהוא הם שני אישים שאש הדבקות באלוקים בערה בקרבם, אך בדרכם למימוש הדבקות הם סטו מהדרך הישרה שהציעה התורה. התיקון של השניים בא בדמויותיהם של פינחס ואליהו.

כשהולכים אחרי ההרגשה העליונה של הופעת רוח הקדש, ושל כל תכונה והופעה שבעולם, בלא התקשרות אל התורה ומעשיה בפרטיות, ובמידת המדות הטובות, המשווערות על פיה, הרי זה חטא נדב ואביהוא, הפרדת יסוד אבא מאימא עילאה.

חושבים המתנהגים ככה שמתקרבים אל הקדש, מיחדים הם ממרחקים, מקרבים אפילו אש זרה, ובאים אל הקדש שתויי יין, בלא אימתא דשמיא הנובעת ממקור עליון, הבאה על ידי כיסוי הראש, אלא פרועי ראש, ומתיחדים כל אחד בהשגתו המיוחדת בלא איגוד עליון של תורת משה מורשה, ולא נטלו עצה זה מזה, ומורים הלכה בפני רבם, מתוך הכרה של גדלות פנימית ועומק גדול של קדושה זו צריכה להתבטל בפני מקור התורה, ונקדש בכבודי.

הם מיודעיו של מקום, אינם יכולים להתגבל בגבולים גדולים ממשה ואהרן, בהתפשטותם, נדחים מן העולם, ואינם באים בבנין של משפחה, ובנים לא היו להם. וחוזרים בהולדה שניה, בפניחס זה אליהו, המלא רוח ה' וקנאת הברית (הרא"ה קוק, אורות הקודש ג, עמ' ס).

פינחס מתקן חטא נדב ואביהוא, הוא מקנא על הפער בין הפנים והחוץ, הוא פועל נגד מי שיש בו סגולת ישראל, אך מתעלם ממנה ומתנהג באופן מעשי כאחד האדם. ואין לך ביטוי נמרץ יותר לניתוק הגוף מן הסגולה הפנימית מזה שאדם שקוע בתאוה בשרית, הבאה לידי ביטוי בבעילת גויה. ועל כן הוועל ארמית קנאים פוגעים בו. ופינחס מורה הלכה בפני רבו. ורבו נענה לו - "קריינא דאיגרתא - איהו ליהוי פרוונקא" (קורא האיגרת יהיה השליח לבצע את הכתוב בה - אתה אמרת, לך ועשה כדברך) (סנהדרין פב, ע"א). והכתוב הסכים עמו, "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וכו' לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום" (במדבר כה, יא-יב).

"פינחס זה אליהו", ואליהו הוא מלאך הברית: "וכן היו ישראל מלין עד שנחלקו לשתי ממלכות, ואפרים מנעה להם ברית המילה, ועמד אליהו זכור לטוב וקינא קנאה גדולה. אמר לו, קנא קנאתי לה' אלקי צבאות כי

עזבו בריתך בני ישראל. אמר לו הקב"ה, לעולם אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך. מכאן התקינו חכמים שיהיו עושין מושב כבוד לאלהיה שנקרא מלאך הברית, שנאמר 'ומלאך הברית אשר אתם חפצים' (ילקוט שמעוני, רמז תשסו). והוסיפו בזוהר, שצריך להתקין לו כסא ולהזכיר בפיו: זה הכסא של אליהו, 'ואי לאו, לא שארי תמן' (הקדמת ספר הזוהר, דף יג ע"א).

ברית המילה היא הופעת הסגולה בבשר. וכך הגדיר מצווה זו בספר החינוך (מצווה ב): "משרשי מצוה זו, לפי שרצה השי"ת לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא על שמו, אות קבוע בגופם, להבדילם משאר העמים בצורת גופם, כמו שהם מובדלים מהם בצורת נפשותם, אשר מוצאם ומובאם איננו שווה". ובזה מבוארת המשנה בנדרים: "קונם שאני נהנה לערלים, מותר בערלי ישראל ואסור במולי עכו"ם. שאני נהנה למולים, אסור בערלי ישראל ומותר במולי עכו"ם. שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי כוכבים" (נדרים ג, יא).

וזה עניינה של ברית המילה - חדירת הקדושה הפנימית בבשר החיצון: "ועל בריתך שחתמת בבשרנו" (הנוסח בברכת המזון), "וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש... למען בריתו אשר שם בבשרנו" (נוסח ברכות המילה). ואלהיה מלאך הברית הוא המגלה את יכולת החיבור שבין הפנים והחוץ, בין עידון הבשר ורוממותו לגילוי הסגולה בהופעה החיצונה.

וגדולה מזו מצינו אצל ר' מאיר, שהאורה הפנימית חודרת ובוקעת מבעד לבשר עד ללבוש החיצון. "בתורתו של ר"מ מצאו כתוב כתנות אור" (בראשית רבה, כ, יב), שאף העור החיצון, הגס והחומרי, היה מאיר מגודל הקדושה הפנימית. ואופייני הדבר לר"מ, שכל ענייני האור, ושמו הוא מהותו. ומסופר עליו במדרש, שכשהיה בפונדק ורצה בעל הפונדק ללסטם אותו, קרא לו בלילה שיצא מהפונדק. "אמר לו ר"מ יש לי אח שאני ממתין לו וכו'. א"ל מה שמו ואני אלך ואקרא לו. א"ל כי טוב שמו. כל אותו הלילה הלך הפונדקאי וצעק על שער ביהכנ"ס "כי טוב, כי טוב", ולא היה שום אדם עונה לו. בבוקר אמר לו אותו פונדקאי, היכן הוא אחיך שאמרת? א"ל הרי בא לו - "וירא אלקים את האור כי טוב" (שם צב, ו).

אחיו של ר' מאיר הוא האור כי טוב! ואור זה שנגנז לעתיד לבוא, פורץ הוא אצל רבי מאיר כל גדרות חומריות, ומתגלה אף במעטה החיצון של הכתונת - "כתנות האור". ואין לך ביטויי לחדירת הקדושה הפנימית בחיצון בעולמנו, יותר מאשר הסתלקותו של אליהו מהעולם בגופו. והרמב"ן הוכיח מאליהו שתיתכן מציאות כזאת שלא בנס:

כי קיום הנפש בהתייחדה בדעת עליון, כקיום המלאכים בו, והתעלות הנפש על הגוף, מבטלת הכוחות הגופיות, כמו שהזכרנו פעם אחר, עד שיתקיים הגוף כקיום הנפש בלא אכילה ושתייה, וכקיום משה בהר ארבעים יום. ואם נייחס זה אל מעשה הנס, הנה אליהו יוכיח שלא הושלך הגוף ממנו, ולא נפרד מן הנפש, והתקיים מאז ועד עולם (רמב"ן, תורת האדם, שער הגמול).

אדרת אליהו

גם בכלי תשמישו של אליהו צפונים כוחות לעשות פלאות:

אור הקדש מתפשט תחילה על כח הדיבור... ואח"כ מתעלה גם חוש השמיעה... ואח"כ האור מתפשט על חוש הראיה... ואח"כ כל תנועה וכל רגש וזעזוע נעשה מלא חן וכבוד עליון, עד המדה העליונה של הופעת אור קדש גם על כל עניונו, על כל מה שמשתמש בהם, מקלו חמורו וכל אשר לו. אמנם להחיות מתים ע"י המשענת, זאת היא מדה של צדיקים לע"ל, ואלישע רצה להופיע אור קדש זה בעוה"ז, ונדחה הדבר עד עת קץ. ונצוצי אורה מזה באים לישרי לב, מעין עולם הבא, ותחית המתים באה ע"י אליהו זכור לטוב, אשר באדרתו צפון כח הקדש לשפוך רוח נבואה, ולעשות פלאות, בצעקת איה ה' אלקי אליהו (הראי"ה קוק, אורות הקודש, ח"ב, עמ' שא).

באדרתו של אליהו היה כדי ליתן פי שנים מרוחו לאלישע:

ויהי כעברם ואליהו אמר אל אלישע, שאל מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך ויאמר אלישע ויהי נא פי שנים ברוחך אלי... ויהי המה הולכים הלך ודבר, והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין

שניהם ויעל אליהו בסערה השמימה. ואלישע רואה והוא מצעק
אבי אבי רכב ישראל ופרשיו... וירם את אדרת אליהו אשר נפלה
מעליו (מלכים ב, ב, ט-יג).

גם הים נסוג מפני אדרתו של אליהו. "ויקח אליהו את אדרתו ויגלום ויכה את המים ויחצו הנה והנה ויעברו שניהם בחרבה" (שם שם, ח). וגם אלישע חזר על מעשה זה. "ויקח את אדרת אליהו אשר נפלה מעליו, ויכה את המים, ויאמר איה ה' אלקי אליהו, אף הוא ויכה את המים ויחצו הנה והנה ויעברו אלישע" (שם שם, ט). משום "שהאדם יש לו מעלה אלקית, נדחו המים שהם חמריים, כמו שנתבאר כמה פעמים, כי החומר נדחה מפני דבר אלקי וכו'. וכן ישראל מפני הענין האלקי שקנו ישראל ביציאת מצרים נדחה הים ונעשה יבשה" (מהר"ל, גבורות ה', פרק מ). ובזה מבאר המהר"ל שם, מדוע נקראים ישראל בשם "עברים" - ע"ש נס קריעת ים סוף - עברו ים". והרי ניסים רבים היו להם לישראל, ומדוע נבחר דווקא נס קריעת ים סוף שיהיו ישראל נקראים על שמו? אלא, שזה מורה על תכונתם האלוקית, שהמים הם סמל העולם החומרי, וקריעת הים מורה על הכוח להתגבר על עולם החומר. וזה כוחם של ישראל, להשתלט ולהעלות את העולם החומרי.

זהו שאמרו חז"ל עה"פ "וירכיבם על החמור" (שמות ד, כ) - "הוא החמור שנברא בין-השמשות, שנאמר 'וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו' (בראשית כב, ג). הוא החמור שרכב עליו משה למצרים, שנאמר 'ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור', והוא החמור שעתידי בן-דוד לרכב עליו" (פרקי דר"א, פל"א). זוהי אם כן התכונה של עם ישראל, החל מאברהם ועד למלך המשיח - הרכיבה וההתגברות על החמור, על הכוחות החומריים (וראה להלן דברי המהר"ל בזה).

וכן מסופר בירושלמי על מקלו של ר' מאיר: "מקלו של רבי מאיר היתה בידי והיא מלמדת לי דעה" (נדרים פ"ט, ה"א). וכך מסופר בגמרא על חמורו של ר' פינחס בן יאיר. "איקלע לה הוא אושפיזא, רמו ליה שעריה לחמריה, לא אכל. חבטינהו, לא אכל. נקרינהו (רש"י: בידים מן האבנים והפסולת) לא אכל, א"ל דלמא לא מעשרן, עשרינהו ואכל" (חולין ז ע"ב).

אזור עור במתניו

"כי אסר המייניה (כשחוגר חגורתו) מברך 'אזור ישראל בגבורה' (ברכות ס ע"ב), והוא ע"ש "נאזור בגבורה" (תהילים סה, ז), "אזור נא כגבר חלצין" (איוב לח, ג). "והוא מפני שישראל מצווים בזה ומוזהרים בזה יותר, כי בחגורת חגורה עיקר כוונתם כדי שלא יהיה לבם רואה את הערוה, משא"כ זולתם, שאין כוונתם בחגורה אלא כדי שיהיו מזורזים בגבורתם יותר, שכן הוא טבע החגורה, מזרזת את האדם יותר... אבל ישראל עיקר טעמם בחגורה הוא לצניעות... והגבורה תבא ממילא" (אוצר התפילות, עץ יוסף, עמ' סג).

אך יש בזה עניין עמוק יותר. לא רק הפרדת החלק העליון של גוף האדם מן התחתון, מן הערוה. לא ביטול הכוחות התחתונים, ולא רק עניין הגבורה - אלא שילוב שניהם, גבורה המכניעה את הכוחות החומריים, אך גם יודעת לשכלל אותם, להעלאתם ורוממותם. ואלה דברי הרב זצ"ל בכרכה זו.

גבורה מיוחדת היא גבורתם של ישראל, המצטיינת לא בכיבושים שמכבשים את אחרים, מכניעים אותם או מאבדים אותם, אלא גבורה שבעיקרה היא קשורה בכיבוש שהאדם כובש את עצמו, גבורת הנשמה האלקית, הרוח האצילי שבאדם, שמכבש את הגוף הבהמי ואת תאוותיו הגסות והסוערות, גבורת ארך אפיים הטוב מגבור, ומושל ברוחו מלוכד עיר. זאת היא הגבורה האזורה לישראל, הנאותה ליסוד המוסר הטהור והרמת ערכו של האדם ביתרונו מן הבהמה, הראויה להאמר בעיקרה כד שרי המייניה בחזוק המתנים בכלל להיות יותר חמוש במלא הכת, ולהבדיל עם זה בין החלק השפל של הגויה לחלקה העליון, שיהיו הכוחות המטים את האדם לצדו הבהמי, מושפעים להיות טהורים ומשועבדים לגבורת הלב, המתמלא עז טוהר ורגש מלא קדש, בשאיפה עליונה לגבורה של מעלה. על חלק טוב זה, המיוחד לכללות האומה, ביסוד גזע קדושת נשמתה, המאירה לכל אחד מאישיה בהדרת כבודה, הננו מברכים אזור ישראל בגבורה (הרב קוק, עולת ראייה א, עמ' עה).

ואין לך עוד אדם במקרא, מלבד אליהו, שסימן ההיכר שלו הוא אזור מתנים. "ויאמרו אליו איש בעל שער, ואזור עור אזור במתניו, ויאמר אליהו התשבי הוא" (מלכים ב א, ח). ואזורו של אליהו נברא בערב שבת

בין השמשות, שכן שנינו "עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואחד מהם הוא אילו של אברהם אבינו (אבות ה, ו). "ואמר ר' חנינא בן דוסא, אותו איל לא יצא ממנו דבר לבטלה. אפרו של איל הוא יסוד שע"ג מזבח הפנימי. גידיו של איל הם עשרה הנבלים של כינור שהיה דוד מנגן בהם. עורו של איל הוא אזור מתניו של אליהו, שנאמר: ויאמרו אליו איש עלה לקראתנו ואזור עור במתניו" (פרקי דרבי אליעזר, פרק ל) ומסביר המהר"ל: "בריאה בין השמשות הוא על הטבע, וזה כי הנברא בששת ימי בראשית, לפי שהם ימי החול, הנברא בהם הוא טבע לגמרי, אבל ביה"ש, מפני שביה"ש קצת חול וקצת קדש, ברא בו דברים שאינם טבע לגמרי" (מהר"ל, גבורות ה', פרק כט).

בין השמשות הוא הזמן המיוחד לדברים שיש בהם מן הסגולה העל טבעית, ההתגברות על הכוחות הטבעיים. וכך מפרש המהר"ל את עניין החמור של אברהם, של משה ושל משיח, שלפי חז"ל הוא אותו חמור. ופירש המהר"ל, שהרכיבה מורה על ההתנשאות והשליטה על הכוחות החמריים, התנשאות של מעלה וקדושה נבדלת, ולפיכך נאמר בפרקי דרבי אליעזר שחמור זה נברא בערב שבת בין השמשות.

והוסיף המהר"ל: "מפני שאלו הצדיקים מתרוממים על העולם, היה סדר בריאה של בין השמשות מחייב להם החמור, כי היו רוכבים על הדברים הנבראים בין השמשות. לפיכך מסדר בין השמשות בא להם החמור, כמו שהבריאה של ששת ימי בראשית לסתם רכיבה, כך סדר בין השמשות לרכיבה המיוחדת הזאת, שהיא רכיבה שהיו מתרוממים על העולם, ומסדר בין השמשות מסודר להם החמור הזה" (שם שם). בין השמשות הוא התפר המחבר יום ולילה, וביה"ש של ערב שבת הוא מחבר בין קודש וחול, ולו ניתן כוח זה. לעתיד לבוא יתפשט היום לתחום הלילה - "והיה לעת ערב יהיה אור" (זכריה יד, ז). וקדושת שבת תפלוש לימי החול - "מזמור שיר לעתיד לבא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" (סוף מסכת תמיד).

ב"בין השמשות נברא מסודר סדר זה בכח להיות יוצא לפועל לגמרי בעת הצורך, והבן זה מאוד, כי הם דברים ברורים כאשר תבין דברי חכמים (המהר"ל, גבורות ה', פרק כט). כוח זה התגלה בפועל באליהו. אליהו מתקן

חטאם של נדב ואביהו. אותה אש שיצאה מאת ה' ושרפה נשמתם בעוד גופם קיים, על אהבתם היתרה, בשל עליית הנשמה מתוך שאינה יכולה להימצא בגוף המגביל - אותה אש חזרה אצל אליהו: "והנה רכב אש וסוסי אש, ויפרידו בין שניהם, ויעל אליהו בסערה השמימה" (מלכים ב ב, יא), והפעם לא היתה הפרדה בין נשמה וגוף. "מפני שאף הגוף התעלה למדרגת נשמה, וכך עלו שניהם השמימה. מפני גודל ההשתוקקות שהיתה לו לאליהו להדבק בהשי"ת, נזדכך גופו כ"כ, עד שהחומר שלו נהפך ונעשה ממנו צורה, כמו חנוך אשר לקח אותו אלקים ונעשה כולו רוחני, ממילא לא הרגיש אליהו, לא במיתה ולא בקבורה, ובסערה כזו עלה השמימה" (מאור ושמש, פרשת פינחס, ד"ה ואם תמיד).

ואליהו הוא מלאך הברית. ונמצא בכתבי האר"י ז"ל שר"ת "פיי יעלה לנו השמימה" (דברים ל, יב) הם מיל"ה. ולפי שפינחס זה אליהו, קינא על חילול הברית, וכיפר על בני ישראל, וזכה לברית שלום - לכן עלה בסערה השמימה (שפת אמת, פרשת פינחס, תרנ"א).

ואליהו הוא המכפר על חטאם של נדב ואביהו. ונרמז הדבר בבקשתו של אלישע "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי". "נא - ר"ת נדב ואביהו. ואמרו חז"ל, כשהרג פינחס את זמרי, נכנסו בפינחס נפשות נדב ואביהו, ואמרו פינחס זה אליהו. וזהו שבקש אלישע "נא פי שניים" - ר"ת נפש, היינו הנפשות הללו שקבלת בזמנו, יהיו לי" (ראיתי בשם ספר נחמד ונעים - קיצורי דרשות).

ומכיוון שנדב ואביהו עזבו את עולמנו, "ובנים לא היו להם" (במדבר ג, ד). מתקן אליהו פגם זה ומשיב "לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" (מלאכי ג, כד). וזה שאמר משה: "שלח נא ביד תשלח - ביד אותו האיש שאתה עתיד לשלוח, שתשלח ביד אליהו כו' אל הקב"ה אתה תרי"ג מצוות לך תנתן והוא לבדו ישפוט וכו'" (ראה תורה שלמה, שמות ד, יג, פסקא סב ובהערות שם).

האבות ואליה

"במתן תורה כפה עליהם הר כגיגית, ומכאן מודעא רבה לאורייתא. וזה האונס לא היה כי אם לגופים, כי הנפשות נהנות מהאור העליון, וזה רצונם וכבודם, לקבל עליהם עול תורה ומצוות, אבל הגופים עוד לא נתקנו לגמרי, ע"כ היה כבד עליהם עול התורה" (עולת ראייה, א, עמ' תמ). ברם אליהו יחזיר את הטבע הישראלי גם מצד הגוף, ולא תהיה עוד הפרדה בין הנשמה והגילוי החיצוני שבגוף, ושוב לא יהיה צורך בכפייה על הגוף, שאף הגוף יהיה מתוקן.

אצל האבות התגלה הצד הטבעי הפנימי, מצד הסגולה, וכבר אמרו שזכות אבות היינו זכות אבות; שכן האבות החדירו את התכונות האלקיות בנפש הישראלית. משה גילה את הצד התורני, הלימודי והמעשי, הצד הבחירי, אלא שזה נעשה, כאמור, בכפייה. ואילו אליהו משלב את סגולת האבות עם הצד המעשי של משה, והטבע הישראלי מתגלה לא רק בסגולה הפנימית, אלא גם בגילוי החיצוניים.

"דתכלית השלמות הוא כשהגוף כולו צח ומצוחצח בתכלית, עד שהוא עצמו יהיה נהנה מזיו השכינה... הרי שדרגתו של משה רבינו, שהיתה אצלו אחדות גמורה מגופו של משה רבינו עם הנשמה. כמו שספרו לנו חז"ל שגופו של משה רבנו 'התנשק' עם נשמתו. ודרגת השלמות הוא שיהיה 'והתהלכתי בתוכם - אטייל עמכם בג"ע - ולא תגעל נפשי אתכם', היינו שהגוף עצמו יהיה נהנה מזיו השכינה, וזוהי דרגת השלמות... אטייל עמכם בג"ע, עם הגוף עצמו, דהיינו דרגת אדה"ר קודם החטא, דהגוף עצמו היה נשמה, והגוף עצמו נהנה מתורה ומצוות, ורק זהו תכלית השלמות... דהגוף בא לידי בחינה של 'צמאה לך נפשי' (ר' ירוחם ממיר, וע' דעת חכמה ומוסר' ו, עמ' פט-צג).

ובלשונו של הראי"ה קוק בה פתחנו: "האבות משפיעים הם את הצד הטבעי שבכנס"י, ומשה רבינו את הצד הלימודי"; "משה מאיר את אור התורה, ואליהו את אור הטבע הישראלית הנקיה".